

**ФРАНЦЫН ФИЛОСОФИЧ Ж.П.САРТР
ҮГИЙН УРЛАГИЙГ ЧУХАЛЧЛАН АВЧ ҮЗСЭН НЬ**

Б.Дэлгэрмаа (Ph.D)

*МУИС-ийн ШУС-ийн Хүмүүнлэгийн ухааны салбар
Философи, шашин судлалын тэнхим*

Б.Дэлгэрбат (Докторант)

*МУИС-ийн ШУС-ийн Нийгмийн ухааны салбар
Улс төр судлалын тэнхимийн докторант*

Түлхүүр үгс: *Үг, экзистенци буюу оршихуй, уран зохиол, урлаг, зохиолч, эрх чөлөө, хүний амьдралын утга учир*

Товч утга: *Энэхүү өгүүлээрээ Францын экзистенциалист философич Жан Поль Сартр үгийн урлагийг чухалчлан авч үзэж байсан тухай санааг гаргаж илэрхийлэхийг зорилоо. Сартр хүн төрөлхтний оршихуйн асуудал, хүний амьдралын утга учир, сонголт, эрх чөлөөний философийн асуудлыг боловсруулсан юм. Үгийн үнэ цэнийг өндөрт гаргаж тавьсан учир түүнд Нобелийн шагнал хүртээсэн юм.*

Жан Поль Сартр (1905-1980 он) бол Францын философич, зохиолч бөгөөд феноменологи философи, экзистенциалист философийн нэрт төлөөлөгч билээ. Энэ өгүүлэлдээ түүний зөвхөн үгийн урлагийг чухалчилж байсан асуудлыг авч үзэх болно.

Орчин үеийн философийн олон чиглэлийн нэг нь экзистенциализм юм. Экзистенциалист философи нь хүний оршихуйн асуудал, хүний амьдралын утга учрын асуудлыг голчлон авч үздэг. Оршихуйн философи нь уран зохиол, театр, кинонд ихээхэн нөлөөлжээ. Энэ чиглэлийн философичид роман, жүжиг зохиодог байсан юм. Оршихуйн философид яригддаг гол ойлголт нь экзистенци, эрх чөлөө, үүрэг хариуцлага, сонголт, ганцаардал, абсурд зэрэг юм.

Ж.П.Сартр “Экзистенциализм бол хүмүүнлэг үзэл мөн”, “Үг”, “Огюдас” зэрэг олон зохиолууд бичсэн. 1964 онд “Үг” хэмээх намтарчилсан зохиолоороо Нобелийн шагнал хүртсэн юм. Ж.П.Сартр (Jean-Paul Sartre) амьдралын утга учрын асуудлыг хувь хүний эрх чөлөө, хариуцлага, сонголтын асуудалтай холбон сонирхолтой байдлаар гаргаж ирсэн байдаг. Сартр, Камю нар шашингүйн үзэлтнүүд бөгөөд хүний амьдрал хувь заяаг Бурхан аврахгүй, хүнийг өөрөөс нь өөр хэн ч аврахгүй гэж үзэж байсан. Энэ талаар Сартр 1947 онд бичсэн “Экзистенциализм бол хүмүүнлэг үзэл мөн” (“Existentialism and Humanism”) зохиолдоо: “Хүн өөрийгөө олж авах ёстой бөгөөд хүнийг өөрөөс нь өөр юу ч, тэр тусмаа бурханы оршин байгаагийн магадтай нотолгоо ч аврахгүйд үнэмших ёстой. Энэ утгаараа экзистенциализм бол хүмүүнлэг үзэл, үйл ажлын тухай сургаал мөн”¹ гэж бичжээ. Мөн уг зохиолдоо тэрээр хүний эрх чөлөө, сонголтын асуудлыг чухалчлан үзжээ. Хүн өөрөө л сонголтыг хийнэ гэж үзсэн. Хүн амьд явах нь чухал, хүн амьдралыг дээд зэргээр амьдарч туулах ёстой гэдэг үзлийг тэд боловсруулж гаргаж байсан. Ийнхүү тэд экзистенциализм бол хүмүүнлэг үзэл мөн гэдгийг өөрсдийн зохиол бүтээлээрээ илэрхийлсэн байдаг. Зарим судлаачид экзистенциализмыг пессимист үзэл гэж үздэг. Харин бид үүнтэй санал нийлэхгүй байгаа бөгөөд экзистенциализм бол хүнийг амьд явахыг чухалчилдагаараа хүмүүнлэг үзэл юм. Амьдралын аливаа асуудалд хүн өөрөө сонголтыг хийнэ гэж экзистенциалистууд үздэг. Мөн хүн эрх чөлөөтэй байх ёстой гэж экзистенциализмд үздэг юм. “Эрх чөлөөтэй байна гэдэг нь хүн өөрөө өөрөөрөө байх”² гэсэн үг ажээ.

Сартрын үзсэнээр, урлагт ертөнцийн ямар талыг илэрхийлэх гэж байна, өөрийн уран бүтээлээрээ ямар өөрчлөлт хийх гэж байна гэх зэрэг уран бүтээлчийн өөрийн хариуцлагаа ухамсарлах үйлдэл чухал ач холбогдолтой. Сартрынхаар уран бүтээлчийн үг бол буудах үедээ ярьдаг цэнэгтэй гар буу юм. Сартр урлагийн тухай үзлээ “Утга зохиол гэж юу вэ”, “Үг” зохиолууддаа боловсруулсан юм. 1964 онд хэвлэгдсэн “Үг” зохиолд түүний хүүхэд ахуй насны тухай гардаг бөгөөд намтарчилсан тууж юм. Энэ зохиолыг 2009 онд орчуулагч Г.Аюурзана монгол хэл дээр орчуулан хэвлүүлсэн.

“Үг” зохиол нь “Уншихуй”, “Бичихуй” гэсэн хоёр бүлэгтэй. “Бичихуй” хэмээх бүлэгтээ Сартр “Ертөнц өөрөө үг болон хувирахын тулд намайг ашиглаж байсан юм”³ гэж ертөнцийг үгээр

¹ Ж.П.Сартр. Экзистенциализм бол хүмүүнлэг үзэл мөн. УБ., 2007. 27 дахь тал

² В.А.Канке. Философи. УБ., 2009. 134 дэх тал

³ Ж.П.Сартр. Үг. УБ., 2009. 130 дахь тал

илэрхийлэхийн чухлыг бичжээ. Мөн тэрээр “Өөрийгөө хайрлах хайраа би үеийнхэндээ биш, хожмынхонд чиглүүлсэн юм. Нэг л сайхан өдөр, юугаар ч юм бэ бүү мэд, энэ хорвоо дээр одоо төрөөгүй байгаа эр эм хүмүүсийн зүрхийг би хөндөх болно. Тэдэнд би аз жаргал өгөх болно. Амьдралыг би үр удмынхаа нүдээр хардаг, тэр надад бусад бүх хүний тулд миний туулж өнгөрүүлсэн, миний ачаар хэн ч түүнийг ахиад шинээр амьдарч туулах шаардлагагүй, эмзэг гайхалтай түүх мэт санагддаг билээ. Үүний тулд зөвхөн унших л хангалттай. Би үүнд жинхэнээсээ хүрсэн бөгөөд аугаа их талийгаачийн өнгөрсөн цагийг өөрийн ирээдүй болгон сонгон авсанаараа би цаг үеийн дараалсан цувааг эсрэг чигт нь гатлахыг хичээсэн юм”⁴ гэж өнгөрсөн, одоо, ирээдүй цагийн философи ойлголтыг өөрийнхөөрөө өвөрмөц байдлаар тайлбарлажээ.

Экзистенциалист философич, зохиолч Симиона де Бовуар түүний тухай “Эрч хүчтэй залуу нас” номондоо ийнхүү өгүүлжээ: “Хэвшсэн ёс, зэрэг, албан тушаал, эрх ба үүргүүдийг үзэн ядаж, дарга нар, дүрэм журамд захирагдаж чаддаггүй, тэрээр айл гэрийн эзэн, эр нөхөр хэзээ ч болохгүй байх байсан...Туршлага болон бүх юмыг туршиж үзэх гэдэг хүслээ бүтээл туурвилынхаа төлөө зориулж байв...Урлаг, уран зохиолын бүтээл бол түүний хувьд туйлын зорилго байсан бөгөөд урлаг бол ахуйн учир утга, бүх ертөнцийг бүтээгчийн учир утга гэж үзэж байв”. (Симона де Бовуар “Эрч хүчтэй нас”)⁵.

Сартр урлаг бол ахуйн, амьдралын утга учрыг илэрхийлдэг гэж үзсэн. Тэрээр уран зохиол бол хүний ахуйг илэрхийлэх төгс хэрэгсэл гэж үзэж байв. Сартр 1948 онд ном болгож хэвлүүлсэн “Утга зохиол гэж юу вэ?” (“What is Literature?”) гэдэг цуврал өгүүлэлдээ, утга зохиолын бүтээл цаг үеийн асуудалтай холбоотой байх, зохиолч хариуцлагатай байх тухай ярьжээ. Дэвшил, хүмүүнлэг ёс, энх тайвны төлөө тэмцэж байж л жинхэнэ тэмцэгч зохиолч байна гэдгээ Сартр өөрөө биеэрээ харуулсан билээ. Үргэлжилсэн үгийн зохиолч бол ярьж байгаа хүн, үгс бол түүний тэмдгүүд, багаж зэвсгүүд, харааны байнууд юм. Бичих гэдэг бол үйлдэх гэсэн үг. “Нэг мөр бичихгүйгээр нэг ч өнжихгүй. Энэ бол миний дадал, миний ажил. Аль эрт би сэлэмний оронд үзэг хэрэглэх болсон. Ном бичиж байна, бичих ч болно. Ямар ч гэсэн хэн нэгэнд хэрэг болно...Соёл гэдэг хэнийг ч, юуг ч авардаггүй, юуг ч зөвтгөдөггүй. Гэлээ ч тэр хүний бүтээл. Хүн түүнд өөрийгөө тусгаж байж, түүн дотроос өөрийгөө таньж авдаг. Гагцхүү энэ нөлөөтэй толин дотроос л тэр жинхэнэ дүр төрхөө олж үздэг”⁶ гэж “Үг” зохиолдоо бичжээ. “Үг” (“Words”) хэмээх намтарчилсан зохиол нь дэлхий даяар ихээхэн алдаршсан юм.

Ж.П.Сартр “Огиудас” романаараа оршихуйн философийн үзэл санаагаа илэрхийлэн гаргажээ. Уг роман нь хүний эрх чөлөөг чухалчлан харуулжээ. Эрх чөлөө бол ганцаардал, бусдаас ангид байх явдал гэж үзжээ. Энэ утгагүй хоосон ахуйн огиудас хүрэм байдлаас гагцхүү Урлаг л хүнийг татан гаргах боломжтой гэсэн дүгнэлтэнд хүрчээ. Романы гол дүр Антуан Рокантен гадаадын улс орнуудаар хэрэн тэнэсэн хүн бөгөөд түүний өдрийн тэмдэглэл маягаар уг зохиол бичигджээ. Энэ зохиолд гол баатар Антуан 1932 оны 1-р сараас эхлэн гэнэт өөрийгөө өөрчлөгдөөд буйг мэдэрнэ. Тэрээр галзуурах гээд ч байгаа юм шиг, зарим үед дотор нь муухайран огиудас нь хүрэх болжээ. Рокантен хүн амьд явах нь ямар ч утга учиргүй гэж үздэг хүн юм. Огиудас өөрөөсөө үнэнийг төрүүлж байна. Огиудас нь гадаад ертөнцийг, материаллаг ертөнцийг хөдөлбөргүй зүйл мэтээр хүлээж авах бүр улам бүр нэмэгдэх, дээд цэгтээ хүртэл хурцадсан, гансарсан сэтгэлийн үр дагавар юм. Болохгүй байгаа нийгмийг харах бүр, жүжиглэн амьдарч байгаа хүмүүсийг харах бүр түүний огиудас нь хүрч байна.

Романы төгсгөлд Рокантен гэнэтхэн сэхээ орж, өөртэйгээ, амьд яваатайгаа эвлэрэх аргыг олж харах шиг болно. Ингээд тэр зохиол бичихээр шийднэ. Энэ аугаа уудам ертөнц дээр хэн нэгэн хүн бичсэн зүйлийг нь олж уншвал Рокантен аз жаргалтай байх болно. Энэ талаар зохиолд “Ном. Роман. Роман уншчихаад “Энийг Антуан Рокантен гэдэг хонгор үстэй, нэг кафегаас нөгөө кафе руу сэлгүүцэж явдаг байсан залуу бичсэн юм” гэж хэлэх хүмүүс олдож л таарна...Ном бичнэ. Ажил мэдээж маш хүнд, тамир барам байх болно. Ажил намайг оршихуйгаас ч, оршин буй гэдэг ухамсраас ч ангижруулахгүй. Гэвч номоо бичиж дуусаж, ном ард хоцрох хором ирнэ. Тэр цагт миний өнгөрсөн үл ялигаар, тун багаар гэгээ татаж эхэлнэ гэдэгт би итгэж байна. Магадгүй, энэ гэгээгээр дамжуулан би өөрийнхөө амьдралыг ой гуталгүйгээр эргэн дурсаж чадах болно...”⁷ хэмээн өгүүлсэн нь хүний

⁴ Мөн гэнд, 121 дэх тал

⁵ Жан Поль Сартр. Экзистенциализм бол хүмүүнлэг үзэл мөн. УБ., 2007. 55 дахь тал

⁶ Жан-Поль Сартр. Үг. УБ., 2009. 149 дэх тал

⁷ Ж.П.Сартр. Огиудас. УБ., 2010. 287 дахь тал

философи, оршихуйн философийн асуудлыг харуулжээ.

Ж.П.Сартр “Огиудас” хэмээх зохиолдоо үгийг урлагийг мөн чухалчлан авч үзжээ. Рокантены дүрээр хүний амьдралд уран зохиол, ном бичих явдал бол хамгийн чухал зүйл юм гэж үзжээ.

НОМ ЗҮЙ

1. Б.Дэлгэрмаа. Урлагийн философи. УБ., 2012
2. В.А.Канке. Философи. УБ., 2009
3. Жан Поль Сартр. Үг. УБ., 2009
4. Ж.П.Сартр. Экзистенциализм бол хүмүүнлэг үзэл мөн. УБ., 2007
5. Жан Поль Сартр. Огиудас. УБ., 2010
6. Всемирная энциклопедия. Философия. М., 2001
7. О.А.Кривцун. Эстетика. М., 1998
8. Философский энциклопедический словарь. М., 1999
9. Richard Osborne. Philosophy for beginners. New York. 1992
10. The Concise Encyclopedia of Western Philosophy and Philosophers. New York. 1996

ABSTRACT

The most famous philosopher of the XX century, Jean-Paul Sartre was responsible for developing the ideas of existentialism. A highly original and talented thinker, who expressed himself with equal facility in philosophical and literary works. In his novels, plays and political activity, Sartre was concerned with a philosophy of decision, a philosophy of freedom. His thinking was about a being-in-the-world. He was offered the Nobel Prize for literature in 1964, but refused it. Either way, we are always choosing what we are, and never able not to choose. We are what we make of ourselves, as Sartre proclaims in his polemical essay “Existentialism and Humanism” (1947). He wrote an autobiographical account of his own imaginative journey through childhood “Words” (1964). Simone de Beauvoir had a great influence on Sartre and was a key figure in Existentialism.